

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Реформа профільної освіти

Концептуальні засади
(Проект до обговорення)

КОНТЕКСТ

В Україні з 2017 року триває освітня реформа «Нова українська школа», метою якої є побудова якісної сучасної конкурентноспроможної загальної середньої освіти. Її сутність полягає в переході від навчання, орієнтованого тільки на передачу знань та вмінь, до компетентно орієнтованої освіти, яка спрямована на формування здатностей застосовувати знання, уміння, цінності й ставлення для розв'язання практичних завдань і проблем у швидкозмінному світі.

Відповідно до Концепції Нової української школи (2016), випускник має бути:

- ◀ цілісною особистістю, здатною до критичного мислення;
- ◀ патріотом з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення;
- ◀ інноватором, здатним змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя.

Для здійснення цієї мети було створено формулу Нової української школи, яка передбачала:

- ◀ новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві;
- ◀ партнерство між учнем, учителем і батьками;
- ◀ умотивоване вчительство, яке має свободу творчості й розвивається професійно;

- ◀ орієнтацію на потреби учнівства в освітньому процесі, дитиноцентризм;
- ◀ наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- ◀ нову структуру школи: початкова школа (1-4 класи), гімназія (5-9 класи, базова освіта), ліцей (10-12 класи, профільна освіта);
- ◀ децентралізацію та ефективне управління;
- ◀ справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти;
- ◀ сучасне освітнє середовище, яке забезпечує необхідні умови, засоби технології.

Запровадження цієї формули здійснюється за кількома ключовими векторами:

- ◀ розроблення та запровадження нового змісту освіти (державних стандартів, освітніх програм, підручників);
- ◀ професійний розвиток учительства й адміністрації закладів освіти;

- ▶ створення безпечного, розвивального освітнього середовища;
- ▶ формування ефективної мережі закладів освіти;
- ▶ справедливе фінансування закладів освіти та цільова підтримка реформи.

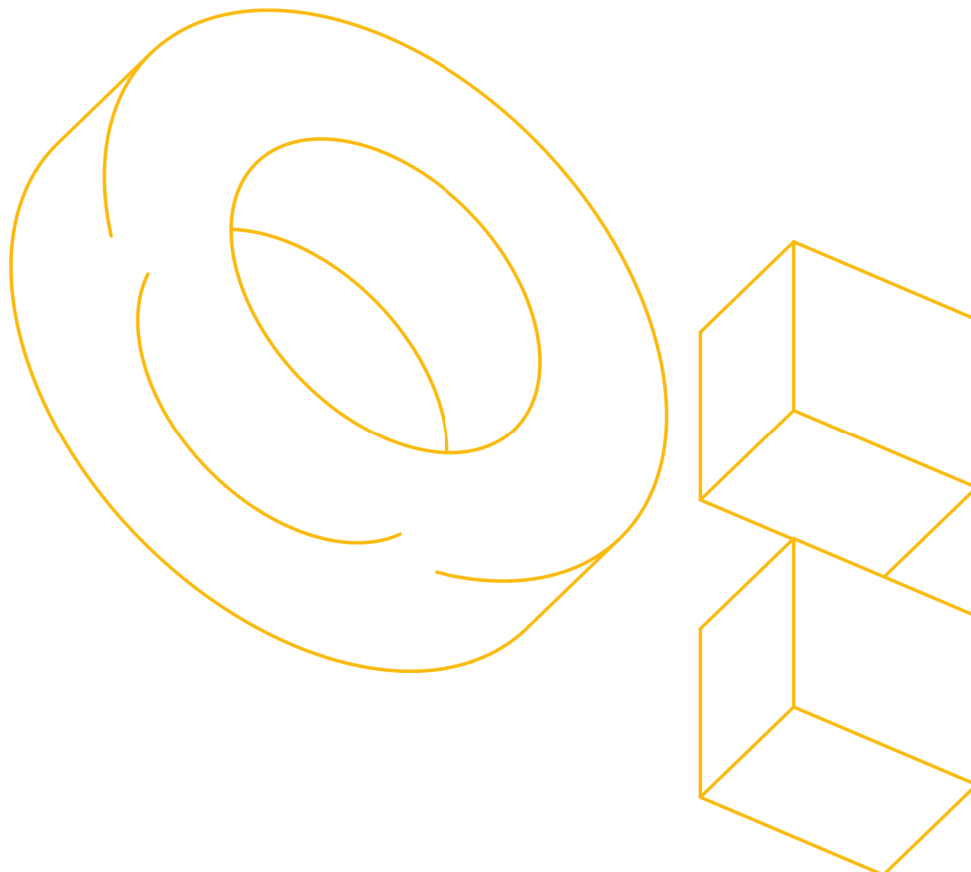
Реалізація реформи відбувається поетапно, упродовж 12 років. Масовому впровадженню нового змісту та підходів до навчання передують пілотування, у якому зараз беруть участь 149 шкіл.

Станом на 2024 рік учні пілотних класів навчаються в 7-х класах, а нові державні стандарти та підходи Нової української школи запроваджено в

1-6 класах усіх шкіл України.

З 2025–2026 навчального року, за попередніми планами, має розпочатися пілотування в 10 класах, а з 2027–2028 навчального року – масове впровадження реформи в профільній освіті. На відміну від початкової та базової освіти, реформа у старшій школі потребує більш радикальних змін, оскільки:

- ▶ додається 1 рік навчання;
- ▶ гострішою стає потреба вибору індивідуальної освітньої траєкторії (у зв'язку з профілізацією);
- ▶ ліцеї мають бути відокремлені від початкової школи та гімназії для реалізації принципів профілізації.

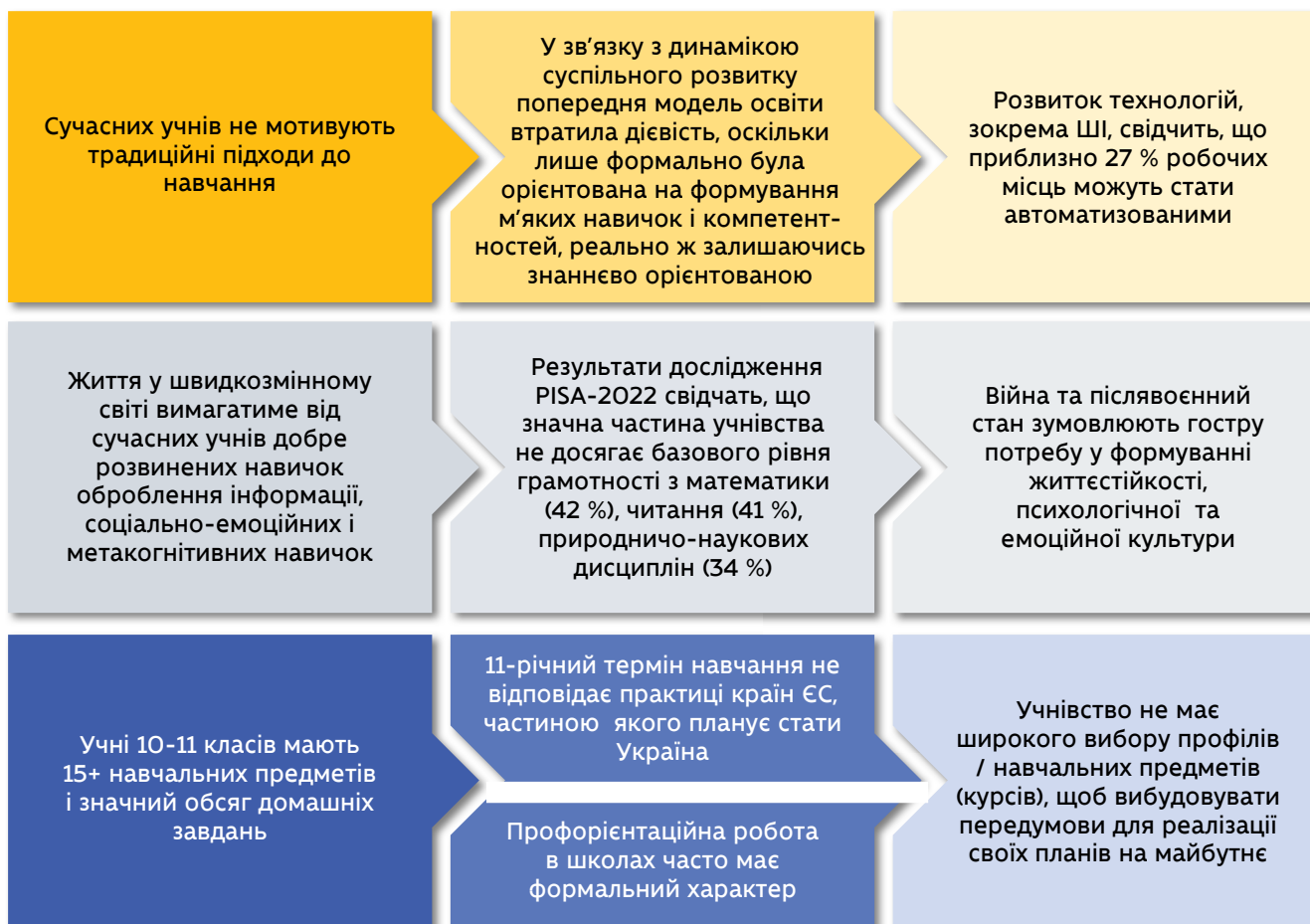

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗМІН

Чому потрібно реформувати старшу школу?

Передумови реформи

СУЧАСНІ ДІТИ ПОТРЕБУЮТЬ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО НАВЧАННЯ.

Народжені в суспільстві, насиченому інформацією та технологіями, сучасні підлітки інакше сприймають світ.

Міжнародні дослідження свідчать, що підлітки потребують нових підходів у навчанні та розвитку, які б ураховували сучасні контексти та тенденції.^{1,2} Вони більше не бачать себе як пасивних учасників

¹ OECD (n.d.). Building Blocks for Personalised Learning. OECD Education Policy Papers, No. 40. Retrieved from <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3637901c-en/index.html?itemId=/content/component/3637901c-en>

² Harvard Graduate School of Education. (2022). Teens in the Digital World. Harvard Graduate School of Education Usable Knowledge. <https://www.gse.harvard.edu/ideas/usable-knowledge/22/08/teens-digital-world>

освітнього процесу. Навпаки, прагнуть активного залучення, можливостей для самовираження та вибору. З іншого боку, постійне перебування в потоках різнорідної швидкозмінної інформації формує в дітей і підлітків «кліпове мислення». Традиційна освітня система не витримує конкуренції з віртуальним світом, а традиційні засоби мотивації та зацікавлення перестають працювати. Учнівство хоче вчитися, але інакше, бо світ і субкультура за останні роки зазнали кардинальних змін.

Як ми пропонуємо це врахувати?

Зазначене вимагає від освітніх систем більшої гнучкості, індивідуалізації та врахування унікальних потреб та інтересів кожного учня й кожної учениці.

Життя та діяльність у школі мають максимально наближатися до потреб життя та діяльності підлітків у реальному світі.

Учительство має використовувати цифрові можливості та нові технології для навчання підлітків. З гаджетами не потрібно боротися, їх можна використовувати для ефективного навчання через близькі, знайомі та цікаві учням види діяльності.

ШКОЛА НЕ ВЧИТЬ ТОГО, ЩО ВИМАГАЄ СУЧАСНЕ ЖИТТЯ.

Світ XXI сторіччя радикально відрізняється від світу XX сторіччя. Діти, які зростають сьогодні,

мають інші потреби та запити, їм потрібні зовсім інші навички для самореалізації. Про це йдеться у звіті Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum) «Майбутнє професій» (Future of Jobs Report)³. Пріоритетними навичками сьогодні є аналітичне мислення, креативне мислення, використання штучного інтелекту та оброблення великих обсягів даних, лідерство та соціальний вплив, стійкість, гнучкість і допитливість та навчання впродовж усього життя. Тому теза «Традиційна освіта була найкраща, і не треба нічого змінювати» не витримує викликів сучасності. Образ випускника традиційної школи: дисциплінованого, слухняного, виконавчого з великим багажем знань, — сьогодні не є привабливим для роботодавців.

Для того щоб бути успішним у цьому новому світі, який швидко змінюється, необхідно постійно вчитися, бути гнучким та адаптивним, виявляти ініціативність, критично мислити та працювати з великими обсягами інформації.

Натомість освіта у старшій школі сьогодні мало відрізняється від тієї, яка існувала 10 і 20 років тому.

Як ми пропонуємо це змінити?

У цьому новому контексті традиційні методи викладання та старі шкільні програми вже не відповідають потребам сучасного світу. Замість того щоб готувати учнів до виконання конкретних, часто застарілих ролей, освітні системи повинні зосередитися на

³ World Economic Forum (2023). The Future of Jobs Report 2023.
<https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/>

розвитку критичного мислення, креативності, співпраці та навичок адаптації, які є ключовими для успіху у швидкозмінному світі (не нівелюючи при цьому цінність фаховості).

Ефективна й успішна система повної середньої освіти має забезпечити умови, щоб молоді люди набували необхідних компетентностей і використовували свої сильні сторони для плавного переходу до подальшої освіти та, зрештою, для виходу на ринок праці.

Старша школа має змістити акцент із запам'ятовування, виконання типових завдань до більш життєво наближеної діяльності: розв'язання нестандартних проблем, генерування гіпотез, їх перевірки, презентації та захисту власних ідей. Учити розробляти

власні проєкти, стартапи, планувати бюджет тощо — уже не просто абстрактні педагогічні тези, а практичні вимоги життя, на які освіта повинна реагувати. Окрім підготовки до успіху в професійному житті, школа має готувати до життя в складному світі людських стосунків: учити розуміти себе, запобігати емоційному вигоранню, комунікувати з іншими, не порушуючи своїх та їхніх кордонів.

УЧНІ В СТАРШІЙ ШКОЛІ ВИВЧАЮТЬ БАГАТО ПРЕДМЕТІВ ТА ЗАПАМ'ЯТОВУЮТЬ ВЕЛИКУ КІЛЬКІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ, ЯКУ ПОТІМ НЕ ВИКОРИСТОВУЮТЬ У ЖИТТІ.

У 10-11 класах учні вчать 15-20 навчальних предметів. Їхній зміст часто перенасичений науковими фактами, термінами, які підлітки заучують, переказують

та забувають. В 11-х класах склалася практика, коли учні вже визначаються з напрямками подальшого навчання, предметами на ЗНО, роблять на них «ставку», проте програмою передбачено, що інші предмети вони мають вчити так само глибоко. Як правило, це призводить до перевантаження, емоційного виснаження та втрати мотивації в учнів. Заскладний зміст часто спонукає перестати вчити предмет зовсім або вчити його формально. Це негативно позначається на навчальних досягненнях учнів, про що свідчать результати моніторингових досліджень, зокрема PISA. Результати дослідження PISA 2022⁴, спрямованого на оцінювання можливості 15-річних здобувачів освіти застосувати знання та вміння в життєвих ситуаціях, засвідчують досить посередні результати українських підлітків. Значна частина учнів не досягає навіть базового рівня компетентності.

Отже, попри велике навантаження, більшість учнів не володіє компетентностями на достатньому рівні та демонструє неготовність розв'язувати життєві проблемні ситуації.

Як ми пропонуємо це змінити?

Пропонуємо модель, за якої протягом 10 класу (адаптивного періоду) учні можуть надолужити освітні втрати, остаточно визначитися з профілем навчання та завершити загальну підготовку. В 11-12 класах буде

Результати дослідження PISA-2022

58% учнів досягли базового рівня грамотності з математики,

59 % – з читання, та

та **66 %** – з природничо-наукових дисциплін.

Незначна частка учнів, які досягли **найвищих результатів** (5 і 6 рівні на шкалі PISA):

3%

у галузі математики

2 %

у читанні

2%

у природничо-наукових дисциплінах

Нерівність між сільськими та міськими школами становить:

з читання - майже **5** років навчання;

з математики - більш ніж **4,5** роки навчання;

з природничо-наукових дисциплін - майже **4** роки навчання.

можливість зосередитися на профільних навчальних предметах (інтегрованих курсах) на поглибленому рівні та предметах (курсах) «вільного вибору», не пов'язаних з обраним профілем. Освітні програми також міститимуть інтегровані курси з непрофільних

⁴ https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_Naczionalnyj-zvit_povnyj.pdf

галузей, що дозволятимуть скорочено й більш практико орієнтовано вивчати компоненти, не пов'язані з профілем. З іншого боку, будуть міжгалузеві інтегровані курси, які дозволять здобувачам вивчати профільні та непрофільні дисципліни в контексті інших соціальних сфер, у зв'язку з іншими науками.

УЧНІ, ЗАКІНЧУЮЧИ ШКОЛУ, ЧАСТО НЕ РОЗУМІЮТЬ СВОЇХ ІНТЕРЕСІВ, НЕ ЗНАЮТЬ, ЯКУ ОБРАТИ ПРОФЕСІЮ.

Учнівство в старшій школі стикається з проблемою: коли треба вчити все й поглиблено, дуже часто воно перестає питати себе, що є насправді цікавим. Профорієнтаційна робота не дуже розвинена в старшій школі, часто зводиться до рекламування закладів освіти подальших рівнів. За такого підходу часто буває так, що учні вступають до найбільш рейтингового закладу, або найближчого до дому, або того, який радять батьки. Це призводить до того, що учні не закінчують заклади освіти або отримують дипломи та не працюють за професією, бо вона їм не цікава або не підходить.

Як ми пропонуємо це змінити?

Потрібно системно підійти до професійної орієнтації учнів, запровадивши посади кар'єрних освітніх радників. Це будуть фахівці, які пройшли спеціальну підготовку та займаються консультуванням підлітків, їхнім супроводом у

процесі особистісного визначення та професійного становлення. Вони пропонуватимуть учням діагностику особистісних якостей та виявлятимуть найбільш сприятливі напрями професійної діяльності, допомагатимуть зрозуміти їм свої сильні сторони і визначити зони розвитку. Знайомитимуть дітей із сучасними професіями, а також з прогнозами щодо зникнення та появи нових професій; допомагатимуть у моделюванні свого життя в умовах швидкозмінного світу. Радники будуть допомагати визначитися з профілем підготовки, спостерігати за успішністю та вмотивованістю під час навчання, радити, якщо буде потреба, змінити профіль після 10 класу (у моделі профільної школи 10 клас є адаптивним, після його закінчення учень може прийняти рішення про зміну профілю). Отже, кар'єрні освітні радники супроводжуватимуть учнівство, починаючи з базової школи й до моменту випуску з профільного ліцею.

НАЙБЛИЖЧИМИ РОКАМИ УМОВИ ЖИТТЯ ТА ПРАЦІ БУДУТЬ ПОСТІЙНО ТА ШВИДКО ЗМІНЮВАТИСЯ, А ЗНАННЯ ТА ВМІННЯ ШВИДКО ВТРАЧАТИ АКТУАЛЬНІСТЬ.

Пандемія та війна спровокували екологічні й технологічні перетворення, що змінюють умови праці (OECD, 2023⁵).

ШІ змусив багатьох звернути увагу на те, що людство перебуває

⁵ OECD (2023), OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/27452f29-en>

на порозі революції, яка істотно змінить способи отримання, споживання та виготовлення інформаційної продукції. Використання технологій автоматизації, зокрема ШІ, свідчить про те, що приблизно «27 % робочих місць можуть перейти в категорії автоматизованих видів діяльності (Lassébie, 2022⁶). Люди, чії навички обмежені конкретними галузями, найвразливіші до впливу цих кардинальних змін і навіть можуть втратити свої робочі місця. Дослідження також показують, що здатність людей реагувати на мінливі потреби в навичках пов'язана із загальними навичками для розвитку, як-от навичками обробки інформації, соціально-емоційні навичками та метакогнітивні навичками (OECD, 2023⁷).

Стійкість молодих людей і суспільства залежить від здатності використовувати широкий спектр навичок. Системи освіти відіграють центральну роль у тому, щоб надавати молодим людям можливість розвивати базові навички, читацьку, математичну, природничо-математичну наукову грамотність, і загалом сприяють набуттю збалансованого набору навичок. Щоб реалізувати сильні сторони, прагнення та

соціально-економічні потреби учнівства, повна середня освіта в усьому світі характеризується наданням широкої можливості вибору та впровадженням диференційованого підходу до навчання (OECD / Eurostat / UNESCO Institute for Statistics, 2015⁸).

Як ми пропонуємо до цього готуватися?

Ми стоїмо на порозі змін, передбачають відмову від старої та створення нової парадигми у сфері освіти. Ці зміни кардинально вплинуть на ринок праці, де буде недостатньо мати стандартний набір знань та вмій — учням потрібно буде бути готовими до швидкої адаптації, креативності та неперервного навчання. А нам — навчати їх готуватися до професій, яких поки не існує.

Освітні системи мають не лише зосередитися на змісті конкретних дисциплін, але й допомогти молодим людям розвинути соціально-емоційні навички: упевненість, здатність до співпраці й самоаналізу тощо. Вони повинні підготувати молодь до життя освічених, відповідальних громадян і патріотів, інноваційність мислення яких сприятиме розвитку країни у XXI столітті.

⁶ Lassébie, J. (2022), «What skills and abilities can automation technologies replicate and what does it mean for workers?: New evidence», OECD Social, Employment and Migration Working Papers, Vol. 282, <https://doi.org/10.1787/646aad77-en>

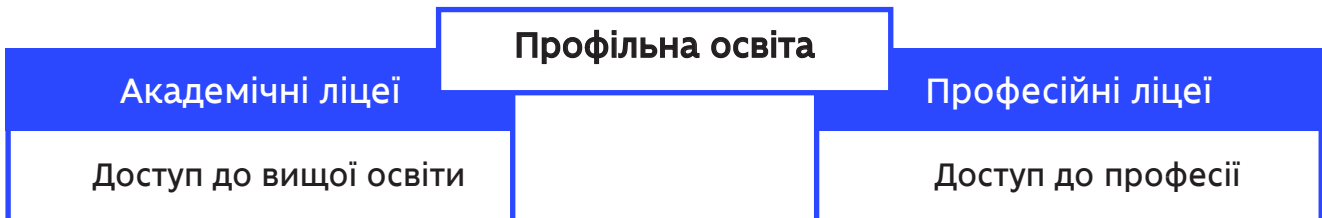
⁷ OECD (2023), OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/27452f29-en>

⁸ OECD/Eurostat/UNESCO Institute for Statistics (2015), ISCED 2011 Operational Manual: Guidelines for Classifying National Education Programmes and Related Qualifications, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264228368-en>

ВІЗІЯ →

АКАДЕМІЧНОГО

ЛІЦЕЮ

ЩО ТАКЕ АКАДЕМІЧНИЙ ЛІЦЕЙ?

Академічний ліцей – це заклад освіти, де учнівство поглиблено вивчає навчальні предмети / курси відповідно до обраного профілю та проходить академічну підготовку для подальшого навчання в закладі вищої освіти.

ЩО ТАКЕ ПРОФЕСІЙНИЙ ЛІЦЕЙ (КОЛЕДЖ)?

Професійний ліцей (коледж) — це заклад освіти, де учнівство здобуває загальну середню освіту та професію, навчаючись за сучасними стандартами.

АКАДЕМІЧНІ ЛІЦЕЇ: МІЖНАРОДНИЙ ПОГЛЯД

Згідно з аналітичною запискою Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР⁹), реформування академічних ліцеїв України шляхом надання більшого вибору та глибини навчання могло б допомогти:

- визначити сильні сторони й таланти учнів, щоб вони могли принести найбільшу користь суспільству;
- забезпечити структуроване поглиблення навичок, щоб

підготуватися до складнішого навчання в закладі вищої освіти та пошуку роботи;

- підвищити рівень пізнання світу за межами школи та ролі учнів у ньому, щоб допомогти знайти роботу, яка приносить задоволення та дохід.

Зазначений вище документ пропонує Україні зосередитися на таких ключових елементах концепції розвитку академічних ліцеїв:

⁹ https://drive.google.com/file/d/1KIJAA5j_EoG7LwKsOppP40wyYJZpE9Jr/view?usp=sharing

Прагнення 1. Учні визначають свої сильні сторони та таланти, свій потенційний внесок у суспільне життя	<i>Важіль впливу 1.</i> Орієнтований на учнів спектр обов'язкових дисциплін.	Обов'язковими залишаються математика та українська мова. Формується база з 6-8 обов'язкових навчальних предметів.
	<i>Важіль впливу 2.</i> Вибір учня.	Навчальна програма матиме обов'язковий і необов'язковий компоненти.
	<i>Важіль впливу 3.</i> Зміст на різних рівнях.	Два рівні глибини та складності для української мови та математики.
	<i>Важіль впливу 4.</i> Індивідуальні проєкти за вибором.	Проєкти для розвитку наскрізних навичок, які є центральними для НУШ.
Прагнення 2. Подальше поглиблене навчання в ліцеї закладає основу для підготовки до навчання в закладі вищої освіти та пошуку роботи	<i>Важіль впливу 5.</i> Збереження широкої бази навчальних предметів / інтегрованих курсів на початку 10 класу.	У 10 класі учні мають можливість спробувати різні дисципліни на поглибленому рівні.
	<i>Важіль впливу 6.</i> Підтримка поступової профілізації в 11-12 класах.	Учні 11-12 класів зосереджують свої зусилля на одній або двох освітніх галузях, щоб поглибити знання та вміння.
	<i>Важіль впливу 7.</i> Профілі пов'язаних умінь.	Учні 11-12 класів вибирають профілі, пов'язані з конкретними навчальними предметами / інтегрованими курсами та галузями.
Прагнення 3. Пізнання світу за межами школи та ролі учнів у ньому допомагає знайти роботу, яка приносить задоволення та дохід	<i>Важіль впливу 8.</i> Спеціальний курс для самопізнання.	Обов'язковий курс із розвитку особистості та громадянської свідомості допоможе учнівству визначити свої сильні сторони, майбутні прагнення та шляхи розвитку.
	<i>Важіль впливу 9.</i> Доступ до достовірної інформації про наслідки, пов'язані з різними шляхами розвитку.	Актуальна інформація про шляхи подальшого здобування освіти та пошуку роботи допомагає ухвалювати зважені рішення.

Проаналізуємо детальніше зазначені компоненти.

Прагнення 1. Учні визначають свої сильні сторони та таланти, свій потенційний внесок у суспільне життя.

Увага до сильних сторін і прагнень шляхом надання учнівству певного вибору в тому, як їм витратити час упродовж здобуття середньої освіти, є важливим елементом розвитку їхньої здатності впливати

на власні шляхи розвитку та майбутні напрями діяльності (Perico E Santos, 2023¹⁰). Надаючи цей вибір, освітні системи мають одночасно враховувати два аспекти: 1) можливість для учнівства йти шляхом, який зумовлений їхніми особистими інтересами; 2) сприяти розвитку набору додаткових навичок для підтримки соціального прогресу.

Як цього досягнути?

Важіль впливу 1. Орієнтований на учнів спектр обов'язкових дисциплін.

Профільна освіта, яка є останнім етапом повної загальної середньої освіти, спирається на базову освіту, здобуту учнями на попередньому рівні, і забезпечує навчання на вищому рівні складності та

глибини. Усі світові освітні системи розв'язують проблему керування широтою та глибиною знань. У країнах-членах ОЕСР системи зазвичай вимагають від учнів вивчення 6–9 дисциплін (Stronati, 2023¹¹).

На міжнародному рівні можна знайти багато схожих прикладів. До обов'язкових найчастіше належать такі предметні галузі та дисципліни:

- національна мова (мови);
- математика;
- природничі науки;
- гуманітарні науки (історія, соціологія та іноді громадянська освіта);
- іноземна мова (переважно англійська для країн, де вона не є однією з національних мов);

Блок 1.1 Обов'язкові для всіх дисципліни, які вивчають учні середньої загальноосвітньої школи в Естонії

Мова та література: естонська мова (приблизно 9% часу);

- іноземна мова (приблизно 13% часу) на вибір: естонська як друга мова, англійська, французька, німецька, російська, іспанська, фінська тощо;
- математика (приблизно 30% часу);
- природничі науки, зокрема біологія, хімія та фізика (приблизно 17% часу);

- соціальні науки, як-от: історія та географія (приблизно 15% часу);
- фізичне виховання (приблизно 0,5% часу);
- релігієзнавство (0,5% часу);
- національна оборона (0,5% часу);
- економіка та підприємництво (0,5% часу);
- наукові дослідження (0,2% часу).

Джерело: (Eurydice, 2023¹²) (Government of Estonia, 2014¹³)

¹⁰ Perico E Santos, A. (2023), «Managing student transitions into upper secondary pathways», OECD Education Working Papers, No. 289, OECD Publishing, Paris.

¹¹ Stronati, C. (2023), «The design of upper secondary education across OECD countries: Managing choice, coherence and specialisation», OECD Publishing, Paris.

¹² Eurydice (2023), Teaching and Learning in general upper secondary education – Estonia, <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/estonia/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education>

¹³ Government of Estonia (2014), National curriculum for upper secondary schools, State Gazette (Riigi Teataja), <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/524092014009/consolide>

- фізичне виховання (зокрема, санітарна освіта в деяких країнах);
- в окремих випадках також мистецькі дисципліни (мистецтво або музика).

Усі країни-члени ОЕСР встановлюють обов'язкові вимоги до математики та національної мови для систем повної середньої освіти (Stronati, 2023¹⁴). У Франції, Польщі, Естонії та Німеччині існує доволі широкий перелік обов'язкових дисциплін, які повинні вивчати всі учні середньої загальноосвітньої школи (*Блок 1.1 і Блок 1.2*).

Отже, 6–9 дисциплін, які характерні для більшості систем освіти, контрастують із дуже великою кількістю обов'язкових дисциплін в Україні (у середньому 20). Скорочення спектра обов'язкових дисциплін в академічних ліцєях України допоможе учнівству України поглиблено вивчати ключові дисципліни. Таке поглиблене вивчення надасть більше можливостей для становлення концептуального розуміння. Це допоможе зробити навчання більш корисним і привабливим.

Важіль впливу 2. Вибір учня.

Попри те, що деякі дисципліни обов'язкові, більшість країн також надають учням певний вибір – у межах вивчення або обов'язкових, або додаткових дисциплін. Для цього використовують різні підходи:

Блок 1.2 Обов'язкові дисципліни в середній загальноосвітній школі Франції

З 2019 року, після реформи повної середньої освіти у Франції, учні загального та технічного бакалаврату (обидва класифікуються як повна «загальна» середня освіта в МСКО) повинні вивчати такі дисципліни протягом трьох років:

Дисципліни	Рік 1	Рік 2	Рік 3
Моральне та громадянське виховання		x	
Фізичне виховання та спорт	x	x	x
Французька мова	x	x	
Іноземні мови	x	x	x
Історія / географія	x	x	
Математика	x		
Фізика / Хімія	x		
Науки про життя та Землю	x		
Соціальні й економічні науки	x		
Цифрові та технологічні науки	x		
Наукова освіта		x	

Джерело: (Ministère de l'Éducation Nationale et de la Jeunesse, 2023¹⁵)

Надання вибору в межах вивчення окремих дисциплін.

В Естонії на кожну дисципліну відводиться певна кількість обов'язкових і факультативних годин. Факультативні години дають

¹⁴ Stronati, C. (2023), «The design of upper secondary education across OECD countries: Managing choice, coherence and specialisation», OECD Publishing, Paris.

¹⁵ Ministère de l'Éducation Nationale et de la Jeunesse (2023), Les programmes du lycée général et technologique, <https://www.education.gouv.fr/les-programmes-du-lycee-general-et-technologique-9812>

змогу учням вибирати конкретні теми в межах кожної дисципліни. Наприклад, на уроках естонської мови всі учні зобов'язані вивчати естонську мову та літературу, але потім у них з'являється можливість певного вибору між факультативними дисциплінами, серед яких є «*Ораторська майстерність і дебати*», «*Міф і література*», «*Література та суспільство*», «*Драма й театр*», «*Література та кіно*» тощо. Загалом в Естонії учні можуть вибрати приблизно 11% від загальної програми повної середньої освіти, не говорячи вже про додаткові 11 факультативних дисциплін, пов'язаних з особливостями школи та регіону (Government of Estonia, 2014¹⁶).

Надання вибору для глибшого вивчення деяких галузей.

У Польщі обов'язкові дисципліни складають певну базу, яку зобов'язані засвоїти всі учні.

Окрім цього, учні можуть вибрати дві або три додаткові дисципліни, щоб поглибити свої знання у сферах, які їх цікавлять. Загалом у Польщі учні можуть вибрати приблизно 18% від загальної кількості годин, проведених у середній загальноосвітній школі (Eurydice, 2023¹⁷).

Структурування вибору учня відповідно до профілів предметних галузей.

У Франції, окрім обов'язкових дисциплін, учні вибирають спеціальності з визначеного переліку. На першому році навчання учні вибирають три спеціальності та продовжують вивчати дві з них на останньому році навчання в середній загальноосвітній школі. Кожна спеціальність має структурований курс дисциплін, які учні зобов'язані вивчити та які пов'язані з основною спеціалізацією. Учні також вивчають факультативні дисципліни, які надають додаткові можливості для поглиблення їхніх компетентностей у певних предметних галузях. Загалом у Франції учні можуть вибрати приблизно 55% від загальної програми повної середньої освіти (Ministère de l'Éducation Nationale et de la Jeunesse, 2023¹⁸).

Важіль впливу 3. Зміст на різних рівнях.

У більшості країн зміст деяких дисциплін, як-от математики та національної мови, представлений на різних рівнях (Stronati, 2023¹⁹).

Наприклад, у Швеції учням пропонують вибрати основні дисципліни за рівнем, що відповідає їхнім вимогам, зокрема шведську мову 3 рівня та математику 2 рівня. У Фінляндії учні можуть вибрати базовий і по-

¹⁶ Government of Estonia (2014), National curriculum for upper secondary schools, State Gazette (Riigi Teataja), <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/524092014009/consolide>

¹⁷ Eurydice (2023), Teaching and learning in general upper secondary education – Poland, <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/poland/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education>

¹⁸ Ministère de l'Éducation Nationale et de la Jeunesse (2023), Les programmes du lycée général et technologique, <https://www.education.gouv.fr/les-programmes-du-lycee-general-et-technologique-9812>

¹⁹ Stronati, C. (2023), «The design of upper secondary education across OECD countries: Managing choice, coherence and specialisation», OECD Publishing, Paris.

глиблений рівень математики. Школи в Японії можуть запропонувати до шести різних варіантів вивчення математики. У Кореї учні можуть вибрати один із трьох варіантів вивчення математики. У Польщі учні вивчають базовий або поглиблений рівень математики (див. Блок 1.3).

Важіль впливу 4. Індивідуальні проєкти за вибором.

Деякі країни надають учням загальноосвітньої школи можливість виконати проєкт.

Проєкти – одна з особливостей системи повної середньої освіти в Англії, Польщі та Швеції (див. Блок 1.4). Проєкти можуть зробити позитивний внесок у систему повної середньої освіти.

По-перше, учні зазвичай активно займаються проєктами: вони з ентузіазмом працюють над ними, отримують задоволення від роботи та занурюються в процес навчання під час виконання проєктів (Grossman et al., 2021²³). Дослідження, проведене в Англії, продемонструвало, що проєкти сприяють підвищенню залученості учнів (Stephenson and Isaacs, 2019²³).

По-друге, під час розроблення проєкту учні використовують безліч навичок у незнайомих і різноманітних контекстах. Вони повинні застосовувати свої знання та навички для демонстрації різних компетентностей, зокрема таких загальних навичок, як планування,

Блок 1.3 Базовий і поглиблений рівень математики в Польщі

Польські середні загальноосвітні школи надають учням можливість навчатися в базових або поглиблених спеціалізованих класах.

Серед 14 різних дисциплін учні можуть вибрати польську мову, громадянську освіту, історію музики, історію мистецтва, латинь і античну культуру, філософію, сучасну іноземну мову, історію, географію, біологію, хімію, фізику, математику та інформатику /інформаційні технології.

У предметній галузі математики учні можуть вибрати базовий або поглиблений рівень навчання.

Джерело: (Eurydice, 2023²⁰) (OECD, Forthcoming²¹)

Рівень, на якому учні вивчають ту чи іншу дисципліну, впливає на виконання ними вимог іспиту Matura (іспит на зрілість), який підтверджує закінчення середньої загальноосвітньої школи та відбір у заклад вищої освіти. Учні повинні скласти іспити Matura з польської мови, математики й іноземної мови щонайменше на базовому рівні, а також хоч б із однієї дисципліни на поглибленому рівні з попередньо визначеного переліку, включно з математикою.

²⁰ Eurydice (2023), Teaching and learning in general upper secondary education – Poland, <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/poland/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education>

²¹ OECD (Forthcoming), Mathematics for Life and Work: A Comparative Perspective on the Provision of Mathematics in Upper Secondary Education, OECD Publishing.

²² Grossman, P. et al. (2021), Core Practices for Project-based Learning: A Guide for Teachers and Leaders, Harvard Educational Publishing Group.

²³ Stephenson, C. and T. Isaacs (2019), «The role of the Extended Project Qualification in developing self regulated learners: exploring students' and teachers' experiences», The Curriculum Journal, Vol. 30/4, pp. 392–421, <https://doi.org/10.1080/09585176.2019.1646665>

самоорганізація та регулювання, а також структурований розгляд для розв'язання проблем та отримання кінцевого результату.

Зрештою, проєкти можуть сприяти підвищенню успішності учнів. Дослідження, проведене в Англії (Велика Британія), виявило позитивний зв'язок між успішністю учнів, що виконують «розширений проєкт» (Extended Project Qualification), і досягненнями учнів, що складають іспит за програмою повної загальної середньої освіти A-Levels. Дослідження засвідчило, що під час роботи над проєктом учні розвивають особливі навички, які вони потім переносять на свої предметні іспити (Drummond, 2017²⁴).

Прагнення 2. Подальше поглиблене навчання в ліцеї закладає основу для підготовки до навчання в закладі вищої освіти та пошуку роботи

Молодим людям легше впоратися з труднощами дорослого життя, коли вони добре уявляють собі майбутні предметні галузі або сектори, у яких вони хотіли б навчатися та працювати, а також мають ключові навички, необхідні для реалізації цих прагнень. Поступове поглиблення навичок у середній загальній освіті, де учнівству допомагають розвивати ґрунтовні навички в предметних галузях, дає змогу їм закінчити середню загальноосвітню школу з міцною базою, що закладає основу для підготовки до складнішого нав-

чання в закладі вищої освіти та пошуку роботи.

На міжнародному рівні більшість систем надають учнівству також можливість поступової спеціалізації (Stronati, 2023²⁵). Зазвичай це означає, що потрібно розпочинати з вивчення порівняно широкого спектра дисциплін на початку освітнього процесу та поступово скорочувати час у деяких галузях, залишаючи простір для поглибленого вивчення інших дисциплін, у яких учні добре розуміються або завдяки яким планують будувати кар'єру після закінчення середньої загальноосвітньої школи.

Як цього досягнути?

Важіль впливу 5. Збереження широкої бази навчальних предметів / інтегрованих курсів на початку 10 класу.

Дисципліни, які учні вивчають у середній загальноосвітній школі, часто впливають — більше або менше (залежно від системи) — на їхні майбутні можливості при здобуванні вищої освіти та працевлаштуванні.

У деяких системах, наприклад у Великій Британії, висувуються підвищені вимоги до спеціалізації учнів у середній загальноосвітній школі, оскільки заклади вищої освіти можуть вимагати, щоб студент опанував певний навчальний предмет як передумову

²⁴ Drummond, R. (2017), Extending into the Future: How extended project work can help prepare students for success at school, at university and in the careers of tomorrow, Oxford International AQA Examinations.

²⁵ Stronati, C. (2023), «The design of upper secondary education across OECD countries: Managing choice, coherence and specialisation», OECD Publishing, Paris.

для вивчення його на вищому рівні. Ураховуючи, що в середніх загальноосвітніх школах до спеціалізації учнів висуваються підвищені вимоги, деякі країни забезпечують учням можливість вивчати широкий спектр дисциплін на початку здобуття повної середньої освіти, щоб вони могли спробувати себе в різних сферах і зрозуміти, у чому вони добре розуміються та що їх цікавить. Це викликає в учнів інтерес до глибшого спеціалізованого навчання в середній загальноосвітній школі та бажання спробувати свої сили в нових дисциплінах. Саме така ситуація спостерігається, наприклад, у Франції (див. Блок 1.2) і в Англії.

Важіль впливу 6. Підтримка поступової профілізації в 11-12 класах.

Закріплення та поглиблення навичок в останні роки навчання дає

зможу учням закінчити середню загальноосвітню школу з чітким розумінням майбутніх шляхів розвитку, якими вони хочуть йти, і навичок, які їм потрібні для цього. Наприклад, у Франції наприкінці першого року навчання учні вибирають три спеціалізації, які потім звужуються до двох на останньому році навчання (Блок 1.5).

Важіль впливу 7. Профілі пов'язаних умінь.

Одне з найскладніших завдань системи освіти — це узгодити результати навчання, щоб допомогти учню з вибором. Узгодженість означає, що дисципліни доповнюють одна одну, допомагаючи учням виявити зв'язки між предметними галузями. Також це означає, що учні в достатньому обсязі опанували фундаментальні та деякі поглиблені навички, щоб підготуватися до складнішого навчання та пошуку роботи в суміжних сферах після за-

Блок 1.5. Вибір і поступова спеціалізація у Франції

У 2019 році у Франції була проведена реформа системи атестації учнів після завершення середньої загальноосвітньої школи (baccalauréat general), через що змінилися деякі обов'язкові та факультативні дисципліни. Учні вивчають набір обов'язкових загальних дисциплін (les enseignements communs). Крім того, наприкінці першого року навчання в середній загальноосвітній школі (seconde) учні вибирають із визначеного переліку три спеціалізації (enseignements de spécialité), які вивчатимуться більш поглиблено в останні два роки навчання.

Джерело: (Ministère de l'Éducation Nationale et de la Jeunesse, 2021²⁶)

Перелік спеціалізацій:

- мистецькі дисципліни;
- фізичне виховання, спортивні культури та практики;
- історія/географія, геополітика та політологія;
- гуманітарні науки, література та філософія;
- мови та література різних країн світу;
- математика;
- цифрові науки й інформатика;
- фізика/хімія;
- науки про життя та Землю;
- технічна творчість;
- економіка та соціальні науки;
- біологія та екологія.

²⁶ Ministère de l'Éducation Nationale et de la Jeunesse (2023), Les programmes du lycée général et technologique, <https://www.education.gouv.fr/les-programmes-du-lycee-general-et-technologique-9812>

кінчення школи.

Щоб забезпечити узгодженість, багато систем визначають профілі або пропонують певні комбінації дисциплін, як-от природничі науки та математика, мови та література, які зазвичай вивчають учні.

Скажімо, у Франції учні вибирають спеціалізації (*enseignements de spécialité*), які відповідають цілому спектру дисциплін (Блок 1.5).

Прагнення 3. Пізнання світу за межами школи та ролі учнів у ньому допомагає знайти роботу, яка приносить задоволення та дохід.

Академічна / повна загальна середня освіта зазвичай спрямована на підготовку до здобуття вищої освіти, і більшість молодих людей, що навчаються за цими програмами, переходять у заклади вищої освіти після закінчення середньої загальноосвітньої школи (Eurydice, 2023²⁷). Проте кінцева мета полягає в тому, щоб усі молоді люди зрештою знайшли роботу.

Головна мета системи повної середньої освіти — допомогти молодим людям визначитися з їхніми майбутніми прагненнями та зрозуміти, які професійні кваліфікації та компетентності їм знадобляться для досягнення цих прагнень.

Надання ефективних порад і консультацій, що допомагають

учням ухвалювати зважені рішення в процесі навчання, наприклад, які курси та шляхи розвитку вибрати, — це найскладніше завдання для багатьох систем освіти. За результатами дослідження PISA 2018 року в країнах-членах ОЕСР у середньому чверть 15-річних школярів не змогли назвати роботу, на якій вони хотіли б працювати у віці 30 років. Серед учнів, які можуть назвати свою майбутню роботу, деякі демонструють слабке розуміння кваліфікації, необхідної для отримання цієї роботи.

Приблизно кожен четвертий 15-річний школяр, який брав участь у дослідженні PISA та відповів, що розраховує на професійну або управлінську кар'єру, не планував завершувати заклад вищої освіти (OECD, 2019²⁸).

Роздумувати про своє майбутнє та вносити зміни й корективи, ґрунтуючись на новій інформації та досвіді, — це навичка, яку можна практикувати та розвивати. Дослідження свідчать: що раніше молоді люди опановують цю навичку, то ефективніше вони з нею працюватимуть, і ця навичка допомагатиме їм усе життя, коли вони складатимуть, переглядатимуть і втілюватимуть кар'єрні плани. Окрім надання достатнього часу на особисті роздуми про своє майбутнє, рання профорієнтація також може принести користь учням, підвищивши залученість в освітній процес (Covacevich et al., 2021²⁹).

²⁷ Eurydice (2023), Teaching and learning in general upper secondary education — Poland,

<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/poland/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education>

²⁸ OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume II): Where All Students Can Succeed, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b5fd1b8f-en>

Як цього досягнути?

Важіль впливу 8. Спеціальний курс для самопізнання.

Визнаючи важливість кар'єрного орієнтування та особистих міркувань учнів під час навчання в середній загальноосвітній школі, багато систем установлюють особливі вимоги до профорієнтації учнів. У Польщі учні середньої загальноосвітньої школи повинні відвідати щонайменше 10 уроків із профорієнтації (Eurydice, 2023³⁰). У Британській Колумбії (Канада) та Фінляндії також існують чіткі вимоги до профорієнтації та можливості ознайомитись із системою вищої освіти (Блок 1.6).

Важіль впливу 9. Доступ до достовірної інформації про наслідки, пов'язані з різними шляхами розвитку.

Окрім надання учням можливості вибору в загальній освіті, потрібно забезпечити доступ до об'єктивної й точної інформації про можливі наслідки їхнього вибору. Учні та їхні батьки схильні ухвалювати рішення, спираючись на упередження або власний досвід батьків, а не на об'єктивну інформацію про перспективи ринку праці, пов'язані з різними шляхами розвитку (Mann et al., 2020³²).

Блок 1.6 Підвищення обізнаності про світ праці й вищої освіти у Фінляндії та Британській Колумбії (Канада)

Курси «Освіта для кар'єри та життя» та «Зв'язок кар'єри та життя» в Британській Колумбії (Канада)

У Британській Колумбії учні повинні пройти два обов'язкові кар'єрні курси, які покликані надати відповідні консультації, ознайомити з варіантами кар'єри та підтримати у визначенні майбутніх цілей. Ці два курси – «Освіта для кар'єри та життя» та «Зв'язок кар'єри та життя» – обов'язкова частина отримання сертифіката про закінчення школи в Британській Колумбії, або «диплома Догвуда» (Dogwood Diploma), який засвідчує досягнення після закінчення середньої загальноосвітньої школи й використовується для відбору в заклади вищої освіти (Government of British Columbia, n.d.³¹).

Підвищення обізнаності про світ праці й вищої освіти у Фінляндії

У Фінляндії для всіх учнів середньої загальноосвітньої школи / академічного ліцею передбачена можливість дізнатися більше про вищу освіту. Школи зобов'язані організувати спільні заходи з вищими навчальними закладами, щоб у всіх учнів була можливість ознайомитись із системою вищої освіти ще під час навчання в середній загальноосвітній школі.

У Фінляндії учні розробляють особистий навчальний план на початку освітнього процесу в середній загальноосвітній школі за підтримки своїх викладачів і консультантів із профорієнтації.

У плані потрібно зазначати цілі щодо повної середньої та подальшої освіти, пов'язані з майбутніми кар'єрними прагненнями. План регулярно оновлюється протягом усього періоду навчання в середній загальноосвітній школі.

Джерело: (OECD, 2023) (Government of British Columbia, n.d.)

²⁹ Covacevich, C. et al. (2021), «Thinking about the future: Career readiness insights from national longitudinal surveys and from practice», OECD Education Working Papers, Vol. No. 248, <https://doi.org/10.1787/02a419de-en>

³⁰ Eurydice (2023), Teaching and learning in general upper secondary education – Poland, <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/poland/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education>

³¹ Government of British Columbia (n.d.), Certificates of Graduation, <https://www2.gov.bc.ca/gov/content/education-training/k-12/support/graduation>

³² Mann, A. et al. (2020), «Dream Jobs? Teenagers' Career Aspirations and the Future of Work», <https://www.oecd.org/education/dream-jobs-teenagers-career-aspirations-and-the-future-of-work.htm>

ЯКИМ БУДЕ АКАДЕМІЧНИЙ ЛІЦЕЙ В УКРАЇНІ?

Сучасний академічний ліцей — це не лише місце навчання, але й мотивувальний осередок, який відкриває перед учнями широкі можливості для особистісного та професійного розвитку. Ми прагнемо створити умови, де кожен учень може здобути знання та розвинути вміння вчитися впродовж усього життя. А освітня система буде спонукати учнів до активної проєктної діяльності, яка сприятиме розвитку практичних навичок, критичного та креативного мислення, уміння працювати в команді, провадити дискусії й аргументовано висловлювати власні думки.

Важливим аспектом є також сприяння соціалізації та розвитку особистісної суб'єктності, яка передбачає гармонійне поєднання індивідуальної свободи, самоусвідомлення та толерування єдності в різноманітті. Ми прагнемо формувати усвідомлення відповідальності та лідерства в наших учнів, щоб вони стали активними членами суспільства, обізнаними громадянами, що володіють громадянськими чеснотами.

Важливим аспектом є також сприяння соціалізації та розвитку особистісної суб'єктності, яка передбачає гармонійне поєднання індивідуальної свободи, самоусвідомлення та толерування єдності в різноманітті. Ми прагнемо формувати усвідомлення відповідальності та лідерства в наших учнів, щоб вони стали активними членами суспільства, обізнаними громадянами, що володіють громадянськими чеснотами.

ЯКИМ БУДЕ УЧНІВСТВО В АКАДЕМІЧНОМУ ЛІЦЕЇ?

Олена, випускниця академічного ліцею за профілем «STEM»

«Навчання в ліцеї було справжнім викликом і захопливою пригодою. Мої однокласники, як і я, захоплюються програмуванням та новими технологіями. І це було неймовірно: бути серед людей, які мають схожі інтереси та захоплення. Я розробила прилад, який визначає чистоту повітря та попереджає про небезпеку, представляла його на конкурсі Стартапів, отримала на нього патент. Звісно, у нас було багато предметів, пов'язаних із профілем: окрім алгебри та геометрії, ми вивчали прикладну математику, логіку, кібербезпеку, робототехніку. Але у вибіркового компонента я обрала курси, пов'язані із музикою та мистецтвом, оскільки захоплююсь сучасною українською музикою та культурою.

Завдяки навчанню в ліцеї я можу логічно мислити та критично оцінювати інформацію, пропонувати два та більше рішень проблеми на основі аналізу вихідних даних. Особливо ціную навички програмування та використання новітніх технологій, які відіграють вирішальну роль у моєму подальшому навчанні та кар'єрі.

Завершивши ліцей з таким потужним багажем знань та навичок, переді мною відкриті численні освітні та кар'єрні можливості. Я можу продовжити навчання в університетах України та за кордоном на спеціальностях, пов'язаних із математикою, інформатикою та інженерією. Крім того, я маю змогу брати участь у різноманітних проєктах і стажуваннях в ІТ-компаніях, де можу застосовувати набуті знання на практиці».

Назар, випускник академічного ліцею за профілем «Суспільно-гуманітарні науки»

«У нашому ліцеї кілька профілів, я довго вагався, який саме обрати. Цікавою була і психологія, й економіка, й історія. Але вирішив обрати правознавство. Кар'єрний радник після діагностування сказав, що у мене є здібності до роботи в системі суспільних наук, а ще підказав, що я можу змінити профіль після 10 класу. Тому я вирішив ризикнути та спробувати цей напрям.

Ми разом з однокласниками вивчали різні аспекти правової системи, а також проводили аналіз різних ситуацій з точки зору правознавства. У нас було багато ділових ігор, де ми могли спробувати себе у ролі адвоката, прокурора, судді. Ми готувалися, шукали докази, писали промови. Це було дуже захопливо. Я зрозумів, що мені вдається виступати в ролі адвоката, мені це подобається, я можу бути переконливим.

Я не тільки тепер багато знаю зі сфери історії, громадянства, правознавства, а й умію захищати свої права законним способом, аналізувати інформацію, шукати аргументи. Я ще вирішив додатково обирати курси, пов'язані із психологією, риторикою. Тому що думаю, що скоріше буду працювати не стільки з паперами, скільки з людьми.

Закінчивши ліцей, я планую продовжити своє навчання в університеті України, спеціалізуючись в галузі права. Моя мета - стати кваліфікованим юристом і приносити користь суспільству через свою професійну діяльність».

Ксенія, випускниця академічного ліцею за профілем «Мови та літератури»

«Я з дитинства пишу вірші, тому майже не вагалася з вибором профілю. Це - українська мова та літератури.

Мій ліцей був трохи віддалений від мого дому, було незвично, бо раніше школа була прямо у моєму дворі. Але потім мені навіть сподобалося: дорогою у мене з'явився час, щоб слухати музику та аудіокниги.

Програма ліцею виявилася цікавою. Нарешті ми вивчали поглиблено українську мову, аналізували стилі різних письменників, вивчали літературу інтегровано з історією та мистецтвознавством. У нас було багато театральних проєктів, я спробувала себе в ролі режисера та писала сценарії. Але я зацікавилася ще англійською літературою, особливо сучасною. Тому я додатково обрала поглиблене вивчення англійської мови та літератури. Неочікувано цікавим для мене став інтегрований курс STEM: дуже цікаве поєднання математики та природничих наук. Ми багато експериментували та робили розрахунки: виявилось математика також може захоплювати, якщо вона для життя.

Навчання в ліцеї зробило мене досить різносторонньою особистістю. Якщо спочатку є думала, що буду письменницею, то зараз ще обираю між режисерським факультетом, лінгвістичним інститутом і факультетом іноземних мов. Зараз ми працюємо з кар'єрним консультантом: він допомагає мені краще зрозуміти себе та зробити остаточний вибір».

ЯКИМ БУДЕ ВЧИТЕЛЬ В АКАДЕМІЧНОМУ ЛІЦЕЇ?

✓ Учитель в академічному ліцеї володіє знаннями зі своєї освітньої галузі на поглибленому рівні, розуміє зв'язок своєї галузі з іншими й легко проводить паралелі, може розробляти власні навчальні програми з урахуванням запитів та інтересів учнівства.

✓ Учитель володіє цифровими технологіями, методиками компетентнісного навчання, використовує сучасне обладнання, урізноманітнює види діяльності учнів відповідно до їхніх інтересів і сучасних тенденцій розвитку галузі, яку він викладає.

✓ Учитель спілкується з учнями на основі діалогу, ставиться до них із повагою, налагоджує емоційно сприятливе тло спілкування та навчання.

✓ Учитель здійснює формувальне оцінювання, надає учням зворотний зв'язок щодо їхнього розвитку, активно залучає учнів до самооцінювання своєї успішності та самостійного планування траєкторії свого розвитку.

ЯК БУДЕ ЗАБЕЗПЕЧУВАТИСЯ ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ТА МОЖЛИВІСТЬ ВИБОРУ

Гнучкість у структуруванні навчальних програм дозволить визнавати унікальність кожного учня та учениці та забезпечувати

його навчання за індивідуальною освітньою траєкторією.

ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ

– це унікальний шлях кожного учня, що враховує його здібності, інтереси, потреби, мотивацію, можливості та досвід. Це означає, що учні мають можливість обирати види, форми та темп здобуття освіти, включаючи вибір освітніх програм, навчальних дисциплін та методів навчання.

Традиційні освітні системи часто пропонували стандартний підхід до навчання, який не враховував індивідуальні потреби та сильні сторони кожної особистості. Натомість сучасна педагогіка визнає, що для досягнення суспільного добробуту, ефективності та самодостатності важливо застосовувати людиноцентричний підхід у навчанні.

Для майбутнього розроблення освітніх програм ми намагалися врахувати ці виклики і знайти

баланс між ідеалами та практичними можливостями. Прагнемо створити збалансовану модель, яка дає змогу учням з різними освітніми інтересами формувати власний навчальний шлях.

Відповідно до такого підходу, кожен учень та учениця мають можливість самостійно «складати» свій освітній шлях, обираючи з різноманітних освітніх компонентів та напрямків. Ми вважаємо, що освітні моделі, які не враховують індивідуальності кожного учня, є неприйнятними й що гнучкі освітні програми допоможуть задовольнити різноманітність потреб та інтересів учнівського контингенту.

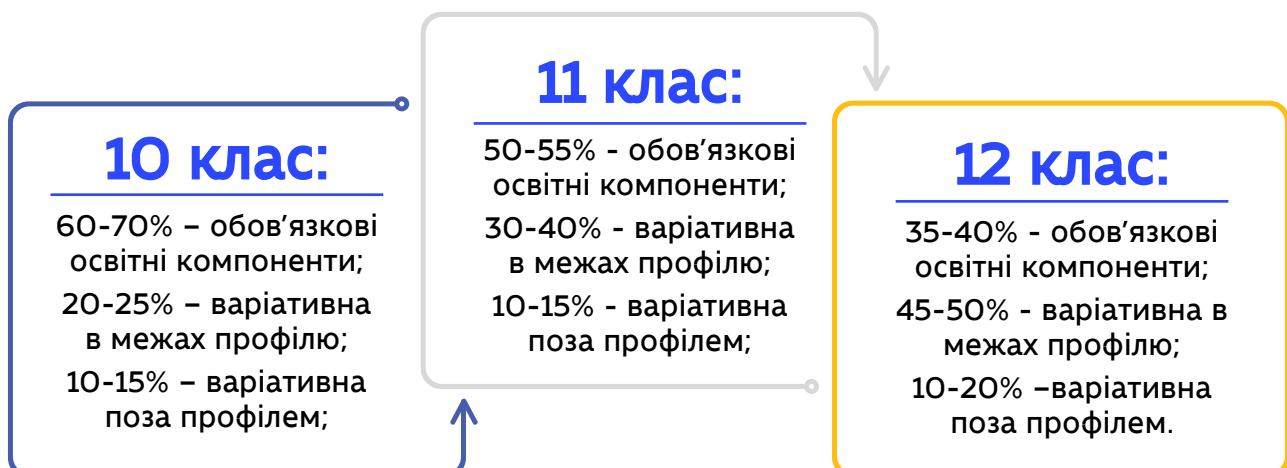
ЯКИМ БУДЕ ЗМІСТ ОСВІТИ ТА НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ?

Державний стандарт для профільної освіти передбачає 2 рівні вивчення кожної освітньої галузі: основний (базовий) і поглиблений (профільний). Це дасть змогу під час розроблення освітніх і навчальних програм для певного профілю конструювати вивчення освітніх галузей у різний спосіб. Наприклад, для філологічного профілю передбачатиметься поглиблене

вивчення мовно-літературної освітньої галузі, а інші галузі можуть вивчатися на базовому рівні.

Оновлений підхід до освітнього процесу полягає в гнучкості та інноваційності у структуруванні освітньої та навчальних програм. Освітня програма ліцею може передбачати як «вузькі» навчальні предмети, так й інтегровані курси. Навчальні програми розроблятимуться для базового та поглибленого рівнів, таким чином, щоб урахувувати інтереси та потреби учнівства, а також актуальні тенденції в освіті та на ринку праці. Педагогічні колективи також зможуть розробляти навчальні програми власних авторських курсів.

Зміст освіти в ліцеї має бути гнучким та варіативним і складатися з трьох компонентів: обов'язкові для всіх освітні компоненти; варіативна частина в межах обраного профілю; варіативна — поза профілем. З 10 по 12 клас кількість годин на вивчення обов'язкових для всіх освітніх компонентів зменшуватиметься, натомість кількість годин для вивчення варіативної частини – збільшуватиметься.

Важливим складником оновлених програм є залучення елементів соціально-емоційного та етичного навчання, які пронизують усі освітні компоненти, проте в сконденсованому вигляді відображені в межах інтегрованого курсу «Розвиток особистості і добробут людини». Такий підхід підкреслює важливість не тільки академічної підготовки, але і самопізнання, розвитку моральних цінностей і формування етичного фундаменту. Це може передбачати різноманітні активності, наприклад, проєкти з вирішення місцевих соціальних проблем, аналіз соціальних ситуацій, участь в обговореннях актуальних тем, волонтерську діяльність та навички медіації тощо.

Вони також акцентують увагу на розвитку «м'яких» навичок, таких як кар'єрне орієнтування, життєві компетенції, лідерство, сексуальна освіта, фінансова грамотність. Вибіркові освітні компоненти можуть містити широкий спектр питань, пов'язаних із соціоемоційними аспектами, такими як розвиткова психологія, психологія особистості, міжособистісні взаємини, психологія соціальних змін тощо. Значна увага приділяється також громадянській освіті та розвитку політичної грамотності з метою формування відповідальних громадян, здатних адекватно реагувати на сучасні виклики та зміни в суспільстві.

ЯК БУДУТЬ ОБИРАТИСЯ ПРОФІЛІ

ПРОФІЛЬ — це напрям навчання, освітня траєкторія, яку обирає учень або учениця. У профільній моделі учень або учениця поглиблено вивчає одні предмети / інтегровані курси, а інші — на основному рівні.

Основою для формування освітніх профілів є відповідні освітні галузі – одна або декілька, представлені повністю або частково. Таким чином певна освітня галузь відіграє роль ядра, навколо якого формується профіль. Інші освітні галузі доповнюють її на основному або поглибленому рівні.

На основі концепції Національної академії педагогічних наук України було визначено кластери: STEM, мовно-літературний, суспільно-гуманітарний³³, у межах яких ліцеї зможуть формувати профілі.

³³ Кремень В., Топузов О., Ляшенко О., Мальований Ю., Засєкіна Т. Профільна середня освіта: концептуальні засади для Нової української школи,

https://www.researchgate.net/publication/373068026_PROFILNA_SEREDNA_OSVITA_KONCEPTUALNI_ZASADI_DLA_NOVOI_UKRAINSKOI_SKOLI/fulltext/64d6398db684851d3d9f79ff/PROFILNA-SEREDNA-OSVITA-KONCEPTUALNI-ZASADI-DLA-NOVOI-UKRAINSKOI-SKOLI.pdf?origin=publication_detail

Бажано, щоб кожен ліцей пропонував на вибір щонайменше 3 профілі в межах одного, двох або трьох кластерів.

Наприклад:

+ STEM-кластер

Охоплює природничі науки (Science), технології та інформатику (Technology), технічну творчість (Engineering) і математику (Mathematics). У навчальних програмах цього кластера посилюється природничо-науковий компонент та інноваційні технології. Можуть існувати й окремі математичний або природничий профілі, які охоплюють тільки математичну й природничу освітні галузі відповідно.

+ Мовно-літературний кластер

Може охоплювати профілі, пов'язані з вивченням української мови та літератури, іноземних мов (однієї чи кількох) тощо. У межах кластеру може пропонуватися як один профіль (наприклад, англійська мова), так і кілька різних варіантів профілів та їх поєднання.

+ Соціально-гуманітарний кластер

Може передбачати профілі, пов'язані з поглибленим вивченням історії України, всесвітньої історії, правознавства, економіки та підприємництва, психології, соціології, культурознавства, мистецтвознавства та інших за вибором закладу освіти.

Окрім основних кластерів, спеціалізовані заклади освіти будуть зосереджуватися на відповідних сферах:

- наукова,
- мистецтво,
- спорт,
- військова справа.

Учні обирають ліцей / профіль у ліцеї відповідно до своїх інтересів, здібностей та подальших професійних планів. Проте 10 клас не має надто відрізнятися за програмою навчання. Це дає можливість учневі чи учениці змінити свій вибір перед 11 роком навчання. Після 11 класу змінити профіль вже буде важче, бо програми будуть більше спрямовані на обраний фах.

Учні будуть вивчати базові обов'язкові навчальні предмети, поглиблено — предмети за своїм профілем та курси / навчальні предмети, які не обов'язково мають стосуватися профілю.

Нижче наводимо приклади навчальних планів у розрізі

УВАГА! Наведені зразки мають винятково ілюстративний характер. Заклади освіти можуть на власний розсуд (у межах Розподілу загального обсягу навчального навантаження здобувачів освіти за класами (роками навчання) та освітніми галузями, визначеного Державним стандартом) формувати свої освітні програми.

ПРИКЛАД НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ (STEM-кластер)

Навчальний предмет / курс	Кількість навчальних годин / тиждень		
	10 рік	11 рік	12 рік
Інтегрований мовно-літературний курс	4	4	3
Англійська мова	2	2	2
Алгебра	3	3	3
Геометрія	2	2	2
Біологія	2	0	0
Фізика	3	2	2
Хімія	2	2	2
ІТ (міжгалузевий інтегрований курс)	2	2	3
Захист України	1,5	1,5	0
Розвиток особистості і добробут людини (інтегрований курс)	1,5	1,5	0
Історія та громадянська освіта (інтегрований курс)	3	2	2
Мистецтво	1	0	0
Фізична культура	3	3	3
<i>Навчальні предмети / курси за обраним профілем</i>	2	6	8
<i>Навчальні предмети / курси за вибором (поза профілем)</i>	4	5	6
Гранично допустиме річне навчальне навантаження*	33	33	33
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)	36	36	36

*Навчальні години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження.

ПРИКЛАД НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ (мовно-літературний кластер)

Навчальний предмет / курс	Кількість навчальних годин / тиждень		
	10 рік	11 рік	12 рік
Українська мова	4	4	4
Інтегрований курс літератур (української та зарубіжних)	3	3	3
Англійська мова	4	4	4
Математика	2	2	2
Природничі науки (інтегрований курс)	4	2	0
ІТ (міжгалузевий інтегрований курс)	2	0	0
Захист України	1,5	1,5	0
Розвиток особистості і добробут людини (інтегрований курс)	1,5	1,5	0
Історія: Україна і світ (інтегрований курс)	3	2	2

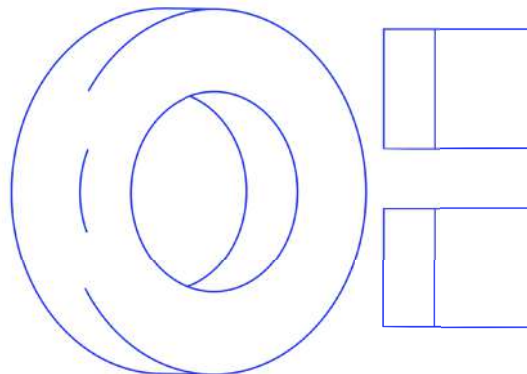
Громадянська освіта	1	1	1
Мистецтво / Світова художня культура	1	1	1
Фізична культура	3	3	3
<i>Навчальні предмети / курси за обраним профілем</i>	2	6	8
<i>Навчальні предмети / курси за вибором (поза профілем)</i>	4	5	8
Гранично допустиме річне навчальне навантаження*	33	33	33
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)	36	36	36

*Навчальні години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження.

ПРИКЛАД НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ (суспільно-гуманітарний кластер)

Навчальний предмет / курс	Кількість навчальних годин / тиждень		
	10 рік	11 рік	12 рік
Українська мова	3	3	3
Інтегрований курс літератур (української та зарубіжних)	2	2	2
Англійська мова	2	2	2
Математика	2	2	2
Природничі науки (інтегрований курс)	4	2	0
ІТ (міжгалузевий інтегрований курс)	2	0	0
Захист України	1,5	1,5	0
Розвиток особистості і добробут людини (інтегрований курс)	2	2	0
Історія: Україна і світ (інтегрований курс)	4	4	4
Громадянська освіта	2	2	2
Мистецтво / Світова художня культура	1,5	1,5	2
Фізична культура	3	3	3
<i>Навчальні предмети / курси за обраним профілем</i>	3	4	8
<i>Навчальні предмети / курси за вибором (поза профілем)</i>	4	7	8
Гранично допустиме річне навчальне навантаження*	33	33	33
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)	36	36	36

*Навчальні години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження.

ЯК БУДЕ ВІДБУВАТИСЯ НАВЧАННЯ? (методи та підходи до навчання)

Учительським практикам ми надаємо особливого значення, тому що здебільшого від цього залежить успіх навчання.

Оскільки навчання в профільній освіті побудоване на компетентнісному підході, то важливими є проблемні та дослідницькі методи викладання, розв'язання завдань, які потребують аналізу, порівняння, критичного оцінювання, логічних умовиводів.

Особливий акцент робиться на практико орієнтоване навчання, що охоплює проєктні та дослідницькі методи, дозволяючи учням застосовувати теоретичні знання в реальних життєвих ситуаціях.

Учні виконуватимуть проєкти, проводитимуть дослідження, працюватимуть у групах, захищатимуть свої ідеї. Навчання має бути наближено до реальної професійної діяльності відповідно до профілю.

Наприклад:

ПРИРОДНИЧНИКИ

↓
проводять дослідження,
спостерігають, доводять
гіпотези

ІНФОРМАТИКИ

↓
пишуть коди та
розробляють застосунки

ФІЛОЛОГИ

↓
аналізують тексти,
досліджують мову, пишуть
есе, дискутують тощо.

ЯК БУДЕ ОРГАНІЗОВАНО ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В АКАДЕМІЧНОМУ ЛІЦЕЇ

У межах класів учні вивчатимуть лише обов'язкові навчальні предмети / курси.

Для вивчення вибіркового циклу (профільних та поза профілем) будуть формуватися міжкласні групи.

У розкладі можуть визначитися окремі навчальні дні для вивчення предметів у межах класів та окремі дні, коли учні в межах паралелі об'єднуються в інші групи, відповідно до обраних навчальних предметів (інтегрованих курсів). Щодо складання гнучких розкладів навчальних занять буде підготовлено методичні рекомендації та організовано відповідне навчання.

Буде визначено мінімальну кількість учнів у таких групах. Для розрахунку годин навчального навантаження вчителів ліцеїв та порядку оплати їх праці будуть підготовлені нормативні документи, а також внесено зміни в чинні НПА.

До штатного розпису ліцеїв буде запроваджено посаду кар'єрного освітнього радника, який буде здійснювати супровід учнів у їх особистісному розвитку, виборі індивідуальної освітньої траєкторії, а також у виборі професії.

СТВОРЕННЯ МЕРЕЖІ

АКАДЕМІЧНИХ ЛІЦЕЇВ

(РЕКОМЕНДАЦІЇ МОН)

Академічний ліцей може бути заснований обласними радами та спроможними (великими) територіальними громадами.

Зокрема, засновниками можуть бути ЗВО, бізнес, приватні особи, а також територіальні громади на умовах співробітництва та суб'єкти різних форм власності (державно-приватне партнерство).

В академічному ліцеї бажано забезпечити здобуття профільної освіти відокремлено від решти рівнів.

Чому відокремлені ліцеї - найбільш оптимальне рішення?

Для ефективного навчання має бути створено нову культуру закладів освіти й нове освітнє середовище, у якому навчаються учні приблизно одного віку.

Що більший ліцей, то легше забезпечити профільність та вибір курсів / предметів. Для прикладу:

30 учнів на паралелі: 2 групи (практична відсутність вибору)

60 учнів на паралелі: 3 групи

100 учнів на паралелі: 5 груп

160 учнів на паралелі: 8 груп

Зміни мережі закладів освіти мають відповідати демографічній ситуації (щорічне зниження чисельності учнівства в закладах освіти).

У великих закладах легше створити відповідну матеріально-технічну базу та лабораторії, утримати висококваліфікованих учителів, яким буде цікаво поглиблено викладати предмети для підготовлених учнів.

Учні, поблизу домівок яких не буде ліцеїв, повинні мати можливість доїжджати на навчання і/або проживати в пансіонах при ліцеях.

Підвезення до ліцею має бути забезпечене за правилом «золотої години» та становити не більше як 30 км.

Наявність пансіону не є обов'язковою умовою для створення академічного ліцею, однак якщо радіус охоплення ліцею під час моделювання мережі становить понад 30 км, необхідно передбачити умови для проживання учнів у пансіоні. Зокрема, право учнів на проживання в пансіоні має бути забезпечене для всіх учнів за заявою батьків та не може бути обмежене.

Мережа ліцеїв має бути такою, щоб забезпечити вибір профілів для учнів із сіл: або багатoproфільні ліцеї, або кілька ліцеїв із різними профілями на доступній відстані.

Визначати профілі ліцеїв мають заклади освіти, проте департаменти повинні стежити за збалансованістю представлення профілів (гуманітарні та природничі, ІТ тощо) у межах областей.

ЯК ФОРМУВАТИМУТЬСЯ ПРОФІЛІ АКАДЕМІЧНИХ ЛІЦЕЇВ?

Для започаткування та проведення освітньої діяльності комунального ліцею засновник має забезпечити відповідність такого закладу освіти вимозі щодо функціонування не менше ніж двох класів за трьома профілями навчання на рівні профільної середньої освіти (протягом 10-12 років навчання учнів) [див. ст. 32 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»].

ПРОФІЛІ ЗАКЛАДИ ОСВІТИ МОЖУТЬ ФОРМУВАТИ ЗА ТАКИМ АЛГОРИТМОМ:

Етапи	Засновники	ЗЗСО	Учнівство
1	Аналізують суспільні пріоритети / запити засновника / очікування батьків / громад		Аналізує власні уподобання / зацікавлення та визначає власні потреби
2	Формують власне бачення		
3	Оцінюють власну спроможність		Декларує власні запити
4		Пропонують зміст (навчальні програми), підходи й методи організації освітнього процесу	
5		Сприяють реалізації учнівського вибору	Здійснює вибір предметів / курсів / модулів / проєктів тощо

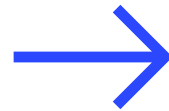
У контексті модернізації системи освіти на місцевому рівні, продуктивним може бути розроблення та впровадження дорожньої карти для трансформації мережі закладів загальної середньої освіти. Цей процес передбачає цілу низку заходів та стратегічних рішень, спрямованих на поліпшення якості освітніх послуг і задоволення потреб сучасного учнівства.

ПРИКЛАД ДОРОЖНЬОЇ КАРТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕРЕЖІ ЗЗСО*

№	Захід	Документ
1	Створення робочої групи	Рішення колегії управління освіти міської ради
2	Визначення індикаторів для створення ліцеїв	Протокол засідання робочої групи
3	«Інвентаризація» закладів загальної середньої освіти Визначення закладів, на базі яких будуть створені ліцеї	Аналітична довідка
4	Аналіз чисельності учнівського контингенту. Визначення кількості ліцеїв в мережі закладів загальної середньої освіти	Аналітична довідка
5	Прийняття Програми трансформації мережі закладів загальної середньої освіти	Рішення міської ради
6	Внесення змін до розподілу територій мікрорайонів міста, закріплених за закладами загальної середньої освіти	Рішення виконавчого комітету міської ради
7	Внесення змін до мережі 1-х класів (заклади загальної середньої освіти, на базі яких будуть створені ліцеї, не набирають 1-ші класи)	Наказ управління освіти міської ради
8	Щорічно визначаються заклади освіти, які не будуть набирати 10-й клас	Наказ управління освіти міської ради
9	Ухвалення рішень про створення гімназій як окремих юридичних осіб	Рішення міської ради
10	Ухвалення рішень про створення ліцеїв як окремих юридичних осіб	Рішення міської ради

*Приклад м. Чернігова

ПРО ПІЛОТУВАННЯ

Реформа старшої профільної школи – «задача із зірочкою», оскільки потребує впровадження системних змін на рівні змісту, мережі, організації освітнього процесу та адміністрування ЗЗСО. Саме тому старт пілоту СПШ запланований за 2 роки до початку загальнонаціонального впровадження. Спочатку на невелику кількість закладів, а згодом у ширшому масштабі. Такий підхід дасть змогу нам адаптувати реформу до реальних умов в українських школах, ефективно впроваджувати інновації та вчасно реагувати на виклики, що виникають.

Метою пілотування є вироблення моделей організації освітнього процесу в академічних ліцеях, конструювання різних профілів, розробка і апробація навчальних програм і матеріалів до них.

На етапі підготовки до пілотування буде залучено 25 закладів освіти, педагогічні працівники яких готові брати участь у розробці та апробації навчальних програм і матеріалів з допомогою відповідних українських та міжнародних експертів. За сприяння ОЕСР на цьому етапі

пілотні заклади зможуть налагодити співпрацю із зарубіжними ліцеями для обміну досвідом і створення спільних напрацювань.

Нижче наведено орієнтовний план упровадження реформи старшої профільної освіти (стосовно академічних ліцеїв).

План упровадження реформи старшої профільної освіти (академічні ліцеї)

Етап	Деталізація етапу
Підготовка до пілотування (березень 2024 – липень 2025)	<ul style="list-style-type: none">Розроблення та початок реалізації концепції академічних ліцеїв.Створення мережі перших закладів (20-25) для розробки і апробації методик та матеріалів.На цьому етапі школи апробують уже готові програми, (наприклад, розроблені savED) або розробляють й апробують авторські програми; на основі програм мають бути розроблені матеріали для вчителів та учнів для використання на уроках;Активна робота з експертними групами та міжнародними школами-партнерами (організовує ОЕСР) для підвищення кваліфікації вчителів, обміну досвідом, використання готових закордонних навчальних матеріалів тощо.
Широко-масштабне пілотування (серпень 2025 - липень 2027):	<ul style="list-style-type: none">Пілотування в ширшому масштабі (100-150 закладів).Школи з першого етапу допомагають новим школам, використовуючи модель, напрацьовану під час першого етапу.Розвиток регіональної мережі тренерів-вчителів.Підготовка курсів дистанційного навчання для підготовки вчителів до загальнонаціонального впровадження реформи.Дослідження прогресу імплементації реформи НУШ для подальшої координації з партнерами та врахування можливих ризиків перед загальнонаціональним упровадженням.
Загально-національне впровадження (із серпня 2027)	<ul style="list-style-type: none">Поступове загальнонаціональне впровадження, базуючись на досвіді попередніх етапів.Залучення зацікавлених сторін, спільне створення матеріалів, комунікаційних ініціатив і систематичний моніторинг прогресу.Упровадження щорічного дослідження прогресу впровадження реформи НУШ та проведення першого дослідження за 2027-2028 навчальний рік (data-based, evidence-based підхід).

ПАРТНЕРСТВА

Реалізація цього плану вимагає згуртованості зусиль та співпраці, і ми вдячні нашим нинішнім партнерам — ОЕСР, Світовому банку, уряду Фінляндії, Finn Church Aid, savED, DECIDE — за їхню підтримку та внесок у цей процес.

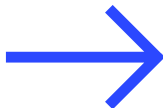
Проте наші виклики та завдання вимагають ще більшої синергії. Ми віримо, що разом можемо досягти більшого. Тому закликаємо інші організації, фонди, освітні інституції та експертів долучитися до нас та стати частиною цієї надважливої ініціативи.

Наш список потреб містить:

- 1** **Експертну підтримку** в розробленні та імплементації нових освітніх програм.
- 2** **Дослідницькі ресурси** для аналізу поточного стану освітньої системи та визначення найбільш ефективних підходів до її покращення.
- 3** **Фінансову підтримку** для реалізації інноваційних освітніх проєктів і програм.
- 4** **Технологічну допомогу** у створенні сучасних освітніх платформ та інструментів.
- 5** **Навчальні матеріали та ресурси**, що сприятимуть ефективному навчанню.
- 6** **Волонтерську діяльність** для впровадження нових методик і програм.

Вас дуже не вистачає у нашій команді! Ваша участь може стати вирішальним чинником у творенні освітнього середовища нового покоління, яке буде відповідати потребам наших учнів та готувати їх до викликів майбутнього. Долучайтеся!

Список використаних джерел

Кремень В., Топузов О., Ляшенко О., Мальований Ю., Засєкіна Т. Профільна середня освіта: концептуальні засади для Нової української школи.
<https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/389/452>

Національний центр PISA (2023). PISA 2022 Національний звіт [PDF].
https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_Naczionalnyj-zvit_povnyj.pdf

Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи (2016)
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Covacevich, C. et al. (2021), «Thinking about the future: Career readiness insights from national longitudinal surveys and from practice», OECD Education Working Papers, Vol. No. 248,
<https://doi.org/10.1787/02a419de-en>

Ministry of Education and Science of Ukraine (2016), The New Ukrainian School: Conceptual Principles of Secondary School Reform, <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Book-ENG.pdf>

Ministry of Education and Science of Ukraine (2023), State Standard for Profile Secondary Education,
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/10/30/HO-projekt.Derzhstandartu.profilnoyi.serednoyi.osvity-30.10.2023.pdf>

OECD (n.d.). Building Blocks for Personalised Learning. OECD Education Policy Papers, No. 40. Retrieved from <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3637901c-en/index.html?itemId=/content/component/3637901c-en>

OECD (2019), PISA 2018 Online Education Database,
<http://www.oecd.org/pisa/data/>

OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume II): Where All Students Can Succeed, PISA, OECD Publishing, Paris,
<https://doi.org/10.1787/b5fd1b8f-en>

OECD (2023), «Assessing, documenting, and recognising social and emotional skills in upper secondary education: An overview of practices, approaches, models, and strategies from OECD countries», OECD Education Policy Perspectives, Vol. 84,
<https://doi.org/10.1787/69c7abe6-en>

OECD (2023), Education at a Glance 2023: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris.

OECD (2023), OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/27452f29-en>

OECD (2023). An vision for Academic Lyceums in Ukraine. UraPEER Learning/

OECD (Forthcoming), Mathematics for Life and Work: A Comparative Perspective on the Provision of Mathematics in Upper Secondary Education, OECD Publishing.

OECD/Eurostat/UNESCO Institute for Statistics (2015), ISCED 2011 Operational Manual: Guidelines for Classifying National Education Programmes and Related Qualifications, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264228368-en>

Perico E Santos, A. (2023), «Managing student transitions into upper secondary pathways», OECD Education Working Papers, No. 289, OECD Publishing, Paris.

Stephenson, C. and T. Isaacs (2019), «The role of the Extended Project Qualification in developing self regulated learners: exploring students' and teachers' experiences», The Curriculum Journal, Vol. 30/4, pp. 392-421, <https://doi.org/10.1080/09585176.2019.1646665>

Stronati, C. (2023), «The design of upper secondary education across OECD countries: Managing choice, coherence and specialisation», OECD Publishing, Paris.

World Economic Forum (2023). The Future of Jobs Report 2023. <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/>

